

והיה ביום פלות – ויקריבו הנשיאים

וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מִשֶּׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ: וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטֹּת הֵם הַעֲמִידִים עַל־הַפְּקָדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שְׁשֶׁעֶגְלוֹת צֶבַע וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֵגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׂוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: (במדבר פרק ז פסוקים א-ה).¹

וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קֶרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנָם לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ.²

ספרי במדבר פרשת נשא פיסקא מד – בשמיני העמידו

"ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן, ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו. ואותו היום העמידו, משחו ולא פרקו. רבי יוסי ברי יהודה: אף בשמיני העמידו ופרקו, שנאמר: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן" (שמות מ יז).³

במדבר רבה יב א פרשת נשא – המשכן הוא הפיוס השלם

"ויהי ביום כלות משה וגוי", זהו שכתוב: "אשמעה מה ידבר האל ה', כי ידבר שלום אל עמו וגוי" (תהלים פה ט). אתה מוצא, בשעה שעשו ישראל אותו מעשה וכעס עליהם הקב"ה, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה... הרף ממני ואשמידם" (דברים ט), מיד עמד משה ובקש רחמים מלפניו שיתרצה להם, כמו שנאמר: "ויחל משה את פני ה' אלוהיו וכו'". ונתרצה להם הקב"ה, שנאמר: "וינחם ה' על הרעה אשר ביקש לעשות לעמו". אפעלפי כן, היה בלבו עליהם, שנאמר: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות לב לד).⁴

כיון שנעשה המשכן, אמר ר' יהודה ברבי סימון: הלך משה והרכין אזנו במשכן. אמר משה: תאמר שיש בלבו של הקב"ה על ישראל? זהו שכתוב: "אשמעה מה ידבר האל ה'". מהו "האל ה'"? אמר משה: תאמר שעד עכשיו הוא עומד כעסו כנגדם והוא בקושי עמהם? - ואין "האל" אלא לשון חוזק... - או הוא מתרצה להם והוא נוהג במידת רחמים עמהם - ואין ה' אלא מידת הרחמים, שנאמר: "ה' ה' אל רחום וחנון"? מיד פייסו הקב"ה שאין בלבו על ישראל כלום, כמו שאתה אומר: "ויעבור ה' על פניו" - שהעביר זעמו מהם ועבר על פשעיהם. אי"ר סימון: למה כתוב ב' פעמים "ה' ה'"? אלא שפייסו הקב"ה ואמר לו למשה: מה לשעבר היית נוהג עמהם במידת רחמים, עד שלא עשו אותו המעשה, כך עכשיו במידת רחמים אנהיג עמהם.⁵

¹ בפרק ז של ספר במדבר חוזרת התורה לסוף ספר שמות, לסוף פרשת פקודי (סוף פרק מ) שם משה מקים המשכן והענן וכבוד ה' מכסים וממלאים את המשכן הוא אהל מועד. ראה דברינו [הקמת המשכן](#) בפרשת פקודי. בפרשתנו כאן מוסיפה התורה חידוש שלא נזכר בספר שמות (וגם לא בספר ויקרא בפרשות צו ושמיני העוסקות בחניכת הכהנים ו"ביום השמיני" הוא א' בניסן בו הוקדם המשכן), הוא מעורבות הנשיאים וקרבתם הכפול. הראשון, תרומת העגלות לנשיאת חלקי המשכן (הכלים שבתוך המשכן נישאו על כתף בידי הלוויים בני קהת, רש"י במדבר ז ט).

² הקרבן השני שהביאו הנשיאים הוא בעלי חיים לקרבן למזבח ותרומת כלים כפי שהתורה חוזרת ומפרטת לכל נשיא ונשיא: "קָעֶרֶת קָסָף אַחַת ... מִזְרֶק אֶחָד קָסָף", סולת בלולה בשמן, כף זהב מלאה קטורת... פר אחד, כבש אחד וכו'.

³ והמדרש ממשיך לתאר את כל המאורעות שקרו באותו יום, הוא כאמור א' בניסן, "היום השמיני": עשיית פרה אדומה הראשונה, הקדשת הלוויים, השלמת חניכת אהרון ובניו, מות נדב ואביהו, הקרבת קרבן הנשיא הראשון נחשון בן עמינדב ועוד. וכמאמר ספרא בשמיני פרשה א: "אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים וכו'". עניין פירוק והרכבת המשכן נזכר במקומות רבים אחרים, ראה ירושלמי יומא פרק א הלכה א שנחלקו חכמים כמה העמדות וכמה פירוקים היו עד שהמשכן הוקם סופית. הממעט מונה שם "שבע עמידות וששה פירוקים" והמרה: "עשרים ואחת עמידות ועשרים פירוקים". הקמת המשכן ופירוקו מזכיר את המדרשים על בריאת העולם שהקב"ה "היה בורא עולמות ומחריבם", עד שנברא העולם הנוכחי "ואמר: זה הנאה לי" (בראשית רבה ט ב).

⁴ הסליחה על חטא העגל הייתה מוגבלת ועם כעס ברור, כפי שעולה מהפסוקים בסוף פרק לב ותחילת פרק לג שם. וכפי שמשמע משליחת המלאך במקום נוכחות הקב"ה: "וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ... כִּי לֹא אֶעְלֶה בְּקֶרְבְּךָ כִּי עִם־קִשְׁיֵעֲרֹף אֶתָּה פֶּן־אֶכְלֶדְךָ בְּדָרְךָ". משה אמנם מתפלל גם על עניין זה בהמשך שם וזוכה למעמד [נקרת הצור](#) (דברינו בפרשת כי תשא), אבל הסליחה לעם ישראל לא הייתה שלימה.

⁵ לרגע נראה שהדרשה נסחפה לכיוון של פרשת כי תשא ו"ג מידות שנאמרו למשה בנקרת הצור, ששם הייתה המחילה הגמורה. אבל דרשת ר' יהודה ברבי סימון חוזרת בקטע הבא למשכן ולפרשה שלנו, בהם הייתה הסליחה המלאה.

אמר רב יהודה בר רב סימון: באותה שעה שמע משה קול נאה וקול הדר וקול משובח. לשעבר היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אזנו כמין סילון, ולא היה אחד מישראל שומע. אבל כשהיו פניו מאדימות, היו יודעים שהדיבור בא אצלו. וכיון שנעשה המשכן, שמע קול נאה מה שמע? "כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו".⁶ א"ר ברכיה הכהן בשם ר' יהודה ב"ר סימון: אמר הקב"ה למשה: לשעבר היתה איבה ביני לבין בני, שנאה ביני ובין בני, תחרות ביני ובין בני. אבל עכשיו שנעשה המשכן, אהבה ביני ובין בני, שלום ביני ובין בני. הוי: "כי ידבר שלום אל עמו" - אלו ישראל על שעשו המשכן.⁷

אמר ר' שמעון בן לקיש: מה לי ללמוד דבר זה מספר תלים? דבר תורה הוא, אפילו במקומה אינה חסרה כלום! ראה מה כתיב: "וישם לך שלום" - אימתי? "ביום כלות משה להקים את המשכן".⁸

סימן ב: דבר אחר: "ויהי ביום כלות", זהו שכתוב: "האנוש מאלוה יצדק?" (איוב ד יז) - א"ר ברכיה הכהן ברבי: כשהלך יעקב אצל פרעה, לא יצא מאצלו עד שברכו, שנאמר: "ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני פרעה" (בראשית מז י). מה ברכו? אמר לו: יעלה נילוס לרגלו.⁹ אף אני כשאבוא אצלכם, אני בא טעון ברכות. והיכן רמזה להם? בסיני. אמר ר' יהושע בן לוי: ברמז אמר הקב"ה לישראל, שיעשו את המשכן, שהוא נותן להם ברכות בביאתו, שנאמר: "מזבח אדמה תעשה לי וגו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך" (שמות כ כא).¹⁰ וכן עשה כשבא למשכן, בָּרַכְס, שנאמר: "ויברך ה' וישמרך" - אימתי? "ויהי ביום כלות". הא למדנו שאין אדם צדיק יותר מן האלהים. הוי: "האנוש מאלוה יצדק?" - לאו! אלא גם הקב"ה ברך ישראל בביאתו אצלם, לכך נאמר: "ויברך ה' וישמרך" וסמך לו: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן".¹¹

במדבר רבה יב טז פרשת נשא - חלקם של הנשיאים

"ויקריבו נשיאי ישראל"¹² - למה נזדרזו הנשיאים לבוא ולהקריב תחילה ובמלאכת המשכן נתעצלו ולא הביאו אלא אבני שוהם ואבני מילואים באחרונה? לפי שבשעה שאמר משה: "כל נדיב לב יביאו תרומת ה' למלאכת

⁶ בין השיטין, נראה שהדרשן מתכוון להשוות את הדיבור הנינוח של הקב"ה עם משה כמתואר בסוף הפרשה שלנו: "ובבוא משה אל אוהל מועד לדבר איתו וישמע את הקול מדבר אליו וכו'", עם הדיבור למשה המתואר בסוף פרשת כי תשא, באוהל מועד "הפרטי" של משה, שהיה עם המסווה וקרינת עור הפנים ("פניו מאדימות"). וכבר זכינו להקדיש דף מיוחד לנושא זה: [אוהל מועד הפרטי והכללי בפרשת ויקרא](#).

⁷ המשכן הוא רק הפיוס הסופי, שם שומע משה את הקול הנאה, המהודר והמשובח, ויש לומר המפויס, ופניו הוא כבר אינן מאדימות, סמל נוחות וינחוחות. אמנם, גם אחרי המשכן, דרשו חז"ל שאין לך דור שאינו נוטל מקצת מחטא העגל כפי שהארכנו לדון בדברינו [חטא העגל לדורות](#) בפרשת כי תשא. וגם דרשו: "למה נקרא שמו משכן? שאם יחטאו ישראל יהיה מתמשכן עליהם" (תנחומא בפרשתנו על הפסוק "ויהי ביום כלות"!). זאת ועוד, קרא את הפסוק בתהלים פב ט עד סופו: "אֲשַׁמְעָה מִהִדְבַר הָאֵל ה' כִּי יִדְבַר שְׁלוֹם אֶלְעִמּוֹ וְאֶלְחִסְדָּיו וְאֶל־שׁוֹבוֹ לְכִסְלָה". הדיבור לשלום, אזהרה בצדו: "ואל ישוּבו לכסלה!". ראה גם ויקרא רבה בפרשת שמיני שדורש כל "ויהי" כ- ווי יהי, לשון צער, וגם כאן: "ויהי ביום כלות משה ... אף היא אינה שמחה שבו ביום שנבנה בנינו של בית, נגנז". אבל כאן, לשעתו לפחות, יש פיוס והשלמה. יש רגע של מחילה ופתיחת דף חדש. ואנו רוצים להוסיף דרשה משלנו, גם אם אולי לא לפי כלל הדקדוק, ש"ביום כלות" הוא אולי גם "יום כלות", היום שאליו כילו וקיוו בני ישראל וכפסוק בתהלים פד ג: "נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשֵׁי לַחֲצֵרוֹת ה' לְבִי וּבְשָׁרֵי יִרְגְנוּ אֶל אֱלֹהֵי". וכבר רבו הדרשות על פסוק זה המשקף את געגועי דוד לחצרות ה'.

⁸ ריש לקיש מקנא לכבודה של התורה ואומר שבכל הכבוד לספר תהלים (תילים) הכל כבר כתוב בתורה ובסמיכות של ברכת כהנים המסתיימת במלים: "וישם לך שלום" עם התחלת פרק ז: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן". ועל כך מיד בדרשה הבאה. ראה בהזדמנות זו במדרש שוחר טוב תהלים פרק א את ההשוואה בין משה לדוד: "משה נתן חמישה חומשי תורה לישראל, ודוד נתן חמשה ספרים שבתהלים לישראל", ואת בקשתו שם של דוד שקריאה בספר תהלים יחשב כלימוד תורה: "היו קורין בהם והגוין בהם, ונוטלין עליהן שר כנגעים ואהלות". (החסידים מביאים בקשה זו של דוד כהוכחה לחשיבות אמירת תהלים, והמתנגדים עונים בבת צחוק שאמנם דוד ביקש אבל לא כתוב שנענה ... וגם ריש לקיש מעדיף פסוק מהתורה).

⁹ האם נזכר יעקב בברכה אחרת של מישהו שהתברך במשמני הארץ ורוב דגן ותירוש ומיהר לצאת?
¹⁰ אגב אורחא מצטרף ר' יהושע בן לוי לסייעה שסבורה שהציווי למשכן בא לפני חטא העגל (ובוודאי לא בגינו). ראה דברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו](#) בפרשת תרומה. וראה גם דברינו [מזבח אדמה תעשה לי](#) בפרשת יתרו.

¹¹ ראה דברינו [ויהי נעם ה' אלוהינו עלינו](#) בפרשת פקודי בה הבאנו את ברכותיהם של משה ואהרן בעת חנוכת המשכן, הנזכרים בתורה, בשמות לט מג: "וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהָנִיחַ עִשׂוֹ אֶתְּהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עָשׂוּ וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה", וכן בויקרא ט כג: "וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן אֱלֹהֵי מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת־הָעָם וַיִּרְא כְבוֹדֵהָ אֶל־כָּל־הָעָם". ואיפה ברכת הקב"ה? התלמיד יברך מנח הרב והרב לא יברך? "האנוש מאלוה יצדק"? בא מדרש זה "ודורש סמוכים" ומצמיד את ברכת כהנים ליום כלות המשכן והקמתו. ואין מוקדם ומאוחר בתורה. ראה איך המדרש מגייס לטובת הדרשה את הפסוק הקשה מאיוב: "האנוש מאלוה יצדק?". לא ייתכן שבני אדם יברכו והקב"ה ימנע את ברכתו! וכבר בפרשת יתרו, מיד לאחר עשרת הדברות, הדברים רמוזים. ואנו נוסף דרשה משלנו: לא בכדי נדרשת בסמיכות זו ברכת כהנים לפני "ויהי ביום כלות", שהרי זו נוהגת גם בימינו, גם כשאין לנו משכן ומקדש, רק מקדש מעט ומשכנותיך ישראל לתורה ולתפילה, ובפרט בארץ ישראל בה כהנים עולים לדוכן בכל יום.

¹² עברנו לפסוק ב. הארכנו לדרוש בפסוק הראשון של פרק ז, שכאמור חוזר על הקמת המשכן הנזכרת כבר בספרים שמות וויקרא, אך בסדר הפסוקים במקרא, אפשר שפסוק א איננו אלא פתיח לנושא העיקרי שספר במדבר מוסיף והוא: קרבנות הנשיאים. כאן בא המדרש בחשבון קטן עם נשיאי ישראל ומייצר מתח ניגודי בין שני הפסוקים כפי שנראה להלן.

המשכן" ולא אמר לנשיאים, היה רע בעיניהם על שלא אמר להם להביא.¹³ אמרו: יביאו העם מה שיביאו, ומה שיחסרו נמלא אנחנו. שמחו כל ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבה ובזריות ... ולשני פקדים הביאו כל הנדבה, שנאמר: "והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר" (שמות לו ג), וכתוב: "והמלאכה היתה דים". לאחר שני הימים, בקשו הנשיאים להביא נדבתם ולא יכלו, שכבר צוה משה: "ויעבירו קול במחנה ... איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש", והיו הנשיאים מְצַרִים על שלא זכו בנדבת המשכן. אמרו: הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן, ניתן בבגדי כהן גדול. זהו שכתוב: "וְהַנְּשִׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלָאִים לְאֹפֹד וְלַחֹשֶׁן" (שמות לה כז). אמר הקב"ה: בני שנזדרזו - יכתב שהביאו "והותר", והנשיאים שנתעצלו, חיסרו אות אחת משמם, שכן כתיב: "וְהַנְּשִׂאִים חִסְרוּ יו"ד.¹⁴

כיון שנגמר המשכן, הקדימו והביאו קרבן בזריות, זהו שכתוב: "ויקריבו נשיאי ישראל". אמרו: הרי השעה שנקריב קרבנות בשמחה, ששרתה שכינה במעשה ידינו. כיון שנעשה המשכן ולא היה חסר כלום, אמרו: מה יש לנו להביא? הלכו והביאו עגלות שיהיו נושאים עליהם את המשכן. ומי נתן להם העצה הזאת שבטו של יששכר שכך אמרו להם: משכן שעשיתם, פורח הוא באוויר! אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם.¹⁵ לכך כתיב: "ויקריבו נשיאי ישראל" - שנתנחמו על מה שעשו בתחילה.¹⁶

"ויקריבו נשיאי ישראל". שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו? תלמוד לומר: "ראשי בית אבותם"; ולא ראשי בית אבות, אלא אף נשיאי שבט. זהו שכתוב: "הם נשיאי המטות" - נשיאים בני נשיאים ... הם שהיו ממונים עליהם במצרים: "ויוכו שטרי בני ישראל" (שמות ה יד). "הם העומדים על הפקודים" - על מנין הדגלים. כמו שאתה אומר: "ואתכם יהיו איש איש למטה, איש ראש לבית אבותיו הוא" (במדבר א ד).¹⁷

במדבר רבה פרשה יב סימן יח – הנשיאים יוזמים ומשה מהסס¹⁸

"ויקריבו אותם לפני המשכן"¹⁹ מלמד שהביאום ומסרום לצבור. באו ועמדו לפני המשכן ולא קבל מהם משה, עד שנאמרה לו מפי הגבורה: "קח מאתם", זהו שכתוב: "ויאמר ה' אל משה לאמור קח מאתם והיו לעבוד את עבודת אוהל מועד" (במדבר ז ד-ד). מהו "לאמור"? תני רב הושעיא: אמר לו הקב"ה: משה, צא ואמור להם דברי כבושים ודברי נחמות.²⁰

¹³ משה פנה ישירות אל העם ולא באמצעות ראשי השבטים והמנהיגים - "לא אמר להם להביא" - ועל כך כעסו הנשיאים על משה. מן הסתם עשה זאת בציווי הקב"ה שאמר: "דבר אל בני ישראל" בעוד שבמקרים אחרים יש ציווי ברור אל "ראשי המטות".

¹⁴ עד כאן "הסיבוב הראשון" של הנשיאים, בספר שמות. מכאן ואילך התוספת והחידוש של ספר במדבר. ובאמת, בכל מלאכת המשכן בספר שמות, כאשר היה ברור שהמשכן הוא זמני וצריך להיטלטל, אין חשיבה על "המשאיות" שיש לצוות לחלקי המשכן ועל נושא התובלה. אולי גם זה תוספת של ספר במדבר בו מודגש עניין המחנות והמסעות ומציאות המדבר (עוד לפני שנגזרה גזירת ארבעים השנה), ולא בכדי סדר הנשיאים בהקרכת קרבנותיהם "נשיא אחד ליום, נשיא אחד ליום" הוא כסדרם במחנות, במסעות ובדגלים ולא כתולדותם (ראה בהמשך במדבר רבה, פרשה יב סימן כא). ובעניין חכמתו של שבט יששכר והעצה שנתן, ראה השלמת במדרש בתנחומא בפרשתנו סימן יד: "כיון שראו שנעשה המשכן ולא היה חסר בו כלום, אמרו: מה יש לנו להביא? הלכו והביאו עגלות שיהיו נושאים עליהן את המשכן. ומי נתן את העצה הזו? שבטו של יששכר, שהיו חכמים וגיבורים בתורה, שנאמר: ומבני יששכר יודעי בינה לעתים (דברי הימים א יב). לפיכך זכו להקריב ביום השני, שנאמר: ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר". ולפיכך הסדר הוא כמסעותם ולא כתולדותם.

¹⁵ שהתעצלו. והדרשה היא "ויקריבו - ויי הקריבו". ראה בהערה 7 לעיל שגם "ויהי ביום כלות", יש בו ויי שהוא צער.
¹⁷ אזכור הנשיאים תפקידם וחשיבותם בכלל, גם הוא מחידוש ספר במדבר כפי שזכר מיד בראש פרק א במפקד העם, המסעות והמחנות. בספר שמות אמנם נזכרים הנשיאים שלוש פעמים: בפרשת המן (שמות טז כב), בתרומת אבני השוהם שראינו, ועוד פעם אחת בפרשת כי תשא, שמות לד לא, ברדת משה עם הלוחות השניים. אבל בספר במדבר העיקר ולא רק בתחילתו. חיבור הנשיאים לאותם שהיו ממונים על בני ישראל בעבודתם במצרים, תוך ציון שלא היו "הדיוטות", אומר דרשני. האם זה "כנגד" בני ישראל ומסביר את עצלותם של הנשיאים בנדבת המשכן, או שמא זה "כנגד" משה והמתח בינו ובינם שנראה להלן ואולי התחיל עוד במצרים (ראה סוף פרק ה בשמות). עכ"פ לדרשן כאן, נראה חשוב לציין זאת.

¹⁸ עיקר עיסוקנו הפעם הוא בחלק הראשון והמפורט (פרשות במדבר ונשא) של מדרש במדבר רבה, שהוא מדרש מלקט ומאוחר שהתחבר בפרובאנס במאה ה-12, כנראה בידי מי מתלמידי ר' משה הדרשן ונחשב למאוחרים שבמדרשי רבה על התורה. ראה הספר ע. רייזל, מבוא למדרשים, הוצאת תבונות תשע"א.

¹⁹ עברנו לפסוק השלישי מראש הפרק. אל תוך היום השמיני העמוס באירועים. הנשיאים מביאים ביוזמתם תרומה למשכן שלא נזכרת בשום מקום אחר. יש לקרוא את פסוקים ב-ג בראש הפרק ולהתרשם כיצד הם עומדים כעניין 'עצמאי' הן אל מול פסוק א שבא לפניהם והן אל מול פסוק ד שלאחריהם.

²⁰ הנשיאים "שנתנחמו על מה שעשו בתחילה" ונקטו הפעם יוזמה, עומדים מבווישים ונכלמים מפני משה שנתרע מזימתם ואינו מוכן לקבל את קרבנם/תרומתם הנחשונים למשכן. עד שהקב"ה צריך להתערב ולומר לו: "צא ואמור להם דברי כבושים ודברי נחמות". מדוע מסרב משה לקבל את קרבנם? האם ראה בזה יוזמה ספונטאנית שלא באה מגבוה והזכירה לו את יוזמת נדב ואביהו שבו ביום מתו? האם נזכר בהם שהיו שוטרי בני ישראל שהתריסו כנגדו בצאתו מפרעה ואמרו לו ולאחריו: "ירא ה' עליכם וישפט אֶשֶׁר הֵבִיאֶתֶם אֶת־יַחַדְנֹהוּ בְעֵינֵי פְרֵעָה וּבְעֵינֵי עֶבְדֵי לַתְּתִיחָרָב בְּיַד הַלְּהֹגְנִי" (שמות ה כא)? האם הקטורת שהביאו שנאסר לעשות כמותה (שמות סוף פרק ל) הכעיסה אותו? האם קינא על שחשבו על צורך שאף אחד אחר לא חשב עליו ("המשאיות")?

"קח מאתם" - באותה שעה היה משה מתיירא ואומר: תאמר שמא נסתלקה ממני רוח הקודש ושרתה על הנשיאים? א"ל הקב"ה: משה, אילו להם הייתי אומר שיביאו, לך הייתי אומר שתאמר להם. אלא "קח מאתם" - מאתם היה הדבר. הא הסכימה דעתם לדעת העליונה.²¹ והיה משה מתיירא ואומר: תאמר שמא אחת מן העגלות נשברה או אחד מן השוורים מת ונמצא קרבן של נשיאים פסול! אמר לו הקב"ה: "והיו לעבוד את עבודת אוהל מועד" - ניתן להם הוויה שיהיו קיימים לעולם.²²

במדבר רבה פרשה יד סימן יג - כולם בעצה אחת ובשוויון

"זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמֵּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ז פד).²³ מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת, כך שוו בזכות.²⁴ ר' שמעון אומר: מה תלמוד לומר "מאת נשיאי ישראל"? מלמד שנתנדבו מעצמם, והיה קרבן כולם שווה. כאורכם כך רוחבם, כן משקלם.²⁵ ולא הקריב אחד מהן יותר על חבירו. שאילו הקריב אחד מהן יותר על חבירו, לא היה קרבן אחד מהן דוחה את השבת. אמר להם הקב"ה: אתם חלקתם כבוד אחד לחבירו, ואני חולק לכם כבוד שתקריבו ביום שבת שלי, כדי שלא יהא הפסק בקרבנכם.²⁶

"קערות כסף שנים עשרה" - שנים עשר הם שנתנדבו, ולא ארע בהם פסול.²⁷

אמר רבי יודן: והלא קערה אחת ומזרק אחד וכף אחת הקריבו "ביום הימשח אותו!"²⁸ מה תלמוד לומר: "קערות כסף שנים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שנים עשרה"? אלא העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון.²⁹

²¹ ראה במקור במדרש ספרי זוטא פרק ז פסוק ה, שהקב"ה צריך לומר למשה פעמיים! אחרי הפעם הראשונה, עדיין משה מסרב: "קח מאתם, היה משה מתירא ואומר: דומה שמא עברה ממנו רוח הקודש ושרת על הנשיאים! אמר לו המקום: אילו אני אמרתי להן להקריב, לא לך הייתי אומר שתאמר להן? אלא הן התנדבו בעצמן. והיה משה מסרב לקחת מידם. אמר לו המקום: קח מאתם". והמדרש ממשיך ודן עד כמה נשאר הבקר בהווייתם: "לא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו ולא נשברו" ומהן יש ללמוד לבני האדם "שהם דבוקים בקב"ה". ראה מקבילה למדרש זה בשיר השירים רבה פרשה ו על הפסוק: "יפה את כתרצה" - כשאת רוצה, וזה לשונו: "ויאמר ה' אל משה לאמר. מהו לאמר? אמר לו הקב"ה: צא ואמור להם דברי שבח ונחמות. א"ר הושעיא: אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם כאילו כבר הייתי צריך לסבול בו את עולמי והבאתם לי. באותה שעה נתיירא משה, אמר בלבו: תאמר רוח הקודש נסתלקה ממני ושרת על הנשיאים, או שמא נביא אחד עמד וחדש את ההלכה? אמר לו הקב"ה: משה, אילו להם הייתי אומר שיביאו, הייתי אומר לך שתאמר להם. אלא קח מאתם והיו הדברים. ומי נתן להם את העצה? א"ר סימון: שבטו של יששכר. אמר להם: המשכן הזה שאתם עושים פורח הוא באויר. עשו לו עגלות כדי שיהא נטען בהם. הוא שהכתוב משבח שבט יששכר שנאמר: ומבני יששכר יודעי בינה לעתים". אז מדוע סירב משה לקבל את קרבן הנשיאים? לא משום שחשב שמעשיהם כמו מעשה נדב ואביהו. אדרבא, תרומתם למשכן הייתה כה ברורה ומתבקשת, עד שמשה רואה בה סימן לרוח הקודש! ואיפה רוח הקודש שלו? האם עברה תקופתו? ראה איך משה לא מקנא באלדד ומידד ואומר ליהושע: "המקנא אֶתָּה לִי וּמִי יִתֵּן פְּלִיעִים ה' נְבִיאִים פִּיִּיתָן ה' אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם" (במדבר יא טז). ראה גם אידן, עפ"י המדרש, הוא מפרגן לבצלאל כשזה מתקן אותו בסדר עשיית המשכן וכליו (הארון בפרט) ואומר לו: "שמא בצל אל היית וידעת!" (ברכות נה ע"א, במדבר רבה טו י ועוד). אך כאן, משה נרתע מהנשיאים ומתיירא שרוח הקודש עזבה אותו ושרתה עליהם! וגם כשהוא מצטווה לקבל את קרבנם, הוא מעלה חששות מה יקרה עם עגלה מסוימת תישבר או שור אחד ישבור את רגלו! דבר שעד לפני רגע לא היה קיים בכלל. ממה חושש משה?

²³ קפצנו לסוף הפרשה ל"חנכות המזבח" ביום יב בניסן, לפסוקים המסמכים את פירוט קרבנות הנשיאים. במקביל לקפיצה במקרא, דלגנו גם במדרש במדבר רבה בו עיקר עיונינו, אשר מקדיש דפים רבים ומדרשים מפורטים לכל נשיא ולכל שבט. על נחשון נשיא שבט יהודה כבר זכינו לדון ובעזרת הנותן ליעף כח נזכה להשלים עוד נשיאים.

²⁴ ששכר כולם היה שווה.

²⁵ הכוונה, מן הסתם לכלים, היינו, שקערות הכסף, המזרקים וכפות הזהב של כל הנשיאים היו מדויקים במשקלם ובמידתם. ואולי הכוונה גם לקרבנות בעלי החיים ובדומה לשני השעירים של יום הכיפורים (וציפורי המצורע) שהיו שווים במראה ובקומה (וימא פרק ו משנה א, נגעים פרק יד משנה ה).

²⁶ אבל ברור שלא כולם הקריבו בשבת שהרי "נשיא אחד ליום, נשיא אחד ליום". מי הנשיא שזכה להקריב בשבת? את זאת נראה להלן.

²⁷ ראה לשון מדרש פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שאומר: "מלמד שכשם ששוו כולם בעצה כך שוו כלם בזכות. קערות כסף. מלמד שלא אירע בהן פסול אלא הם הם שהקדישו והם הם שהקריבו", ממנו יש שרוצים לדקדק שמדובר בנשיאים עצמם שלא אירע בהם פסול, כגון שנטמאו ולא יכלו להביא את קרבנם לאחר שהקדישו אותם.

²⁸ בא' בניסן, ביום בו הוקם המשכן סופית (ונמשח סופית) ובו הקריב נחשון בן עמינדב נשיא יהודה קערה אחת, מזרק אחד וכו', אז איך הפסוק המסכם את קרבנות הנשיאים מונה את סך כל הכלים והקרבנות "ביום המשח אותו"? ויש עוד קושי גדול בפסוקי סיכום הקרבנות, שבפסוק פד כתוב "זאת חנכות המזבח ביום המשח אותו" ובסוף פסוק פח: "זאת חנכות המזבח אחרי המשח אותו". ראה רש"י על פסוק פד שמביא את מדרש ספרי שלומד מפסוק זה את הדין שקודם מושחים ואח"כ מקריבים. ראה גם פירוש רשב"ם על שני פסוקים אלה שאומר שהראשון (פד) מתאר את התחלת העניין ואילו השני (פסוק פח) מסכם. והמדרש שלנו הולך בדרך דרשנית כדלהלן.

²⁹ אזכור סך כל הכלים והקרבנות בסיכום פרשת קרבנות הנשיאים, לא בא ללמדנו שהתורה יודעת לעשות חשבון מתמטי נכון, אלא לומר שמצד אחד "נשיא אחד ליום, נשיא אחד ליום" כל אחד הקריב בדיוק מה שהקריב חברו "והיה קרבן כולם שווה". אך מצד שני, כאילו כל יום הקריבו את כל שנים עשר הקרבנות: "כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון". (השווה אגב עם המקבילה בשיר השירים רבה פרשה ד על הפסוק כולך יפה רעיית ששוויון הקרבנות היה במטרה "שלא יתגאה יהודה ויאמר הואיל ואני הקרבתי תחילה אני הוא גדול שבכולם, אלא העלה הקב"ה עליהם כאלו הקריבו כולם ביום ראשון וביום

במדבר רבה פרשה יד סימן א – בלא הפסק כולל שבת

"ואפרים מעוז ראשי" (תהלים ס ט) - מדבר בנשיא אפרים שהקריב קרבנו לחנוכת המזבח ביום השבת, שנאמר: "ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד"³⁰ ומנחן שיום השבת היה? לפי שכבר אמרנו: אותו יום שהתחילו הנשיאים, יום אחד בשבת היה. מכאן אתה למד שיום השביעי להקרבה, שבת היה. שלא תאמר: היאך חלל את השבת? והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת, וזה הקריב בשבת! אמר הקב"ה: לאו! על פי עשה, שאני אמרתי למשה: "נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריב את קרבנו לחנוכת המזבח" - בלא הפסק יקריבו זה אחר זה. הוי: "אפרים מעוז ראשי". לכך נאמר: "ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד"³¹.

שבת שלום
מחלקי המים

אחרון"). מה שחשוב היא האחדות והעצה האחת המשותפת לכולם. בחנוכת המשכן היה מקום אישי לכל שבט ושבט ומקום משותף בו כולם שוו בעצה אחת ובזכות אחת. ובגלל זה נדחתה קדושת השבת!

³⁰ ראה פסקה קודם, בדרשה על אותו פסוק: "אפרים מעוז ראשי", שיהושע, גם הוא מצאצאי שבט אפרים, כבש את יריחו בשבת. ונראה גם שלשם הנשיא "אלי שמע" יש משמעות בהקשר עם ההקרבה בשבת.

³¹ שמחת חנוכת המשכן דחתה שבת, בדומה לשמחת חנוכת מקדש שלמה שדחתה את השבת ואת יום הכיפורים (ראה בראשית רבה לה ג) ושבט אפרים הוא שזכה להקריב את קרבנו "ביום השביעי" שיצא אז גם ביום השביעי של השבוע, הוא שבת. למה דווקא אפרים? יש אומרים שזה בזכות ברכתו של יעקב ששיכל את ידיו ונתן לאפרים את הבכורה. ומדרש במדבר רבה נותן בעצמו תשובה, בהמשך דבריו שם, בסימן ב, בזכות יוסף ששמר את השבת בבית פוטיפר: "אמר הקב"ה: יוסף, אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לך בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת, מה שאין יחיד מקריב ועלי לקבל קרבנו ברצון. הוי: מי הקדימני ואשלם". מכאן משמע שלהלכה לא היה נכון לעשות כן, שהרי קרבן הנשיאים הוא "קרבן יחיד" שאינו דוחה את השבת, ורק בהוראת שעה ובשל השמחה הגדולה של חנוכת המשכן, ועל מנת שלא להפסיק בקרבנות, עשו כן. ראה עוד מדרש תנחומא בפרשתנו סימן כ: "אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי עם חלבי, אלו שלשה דברים שעשו הנשיאים שלא כהוגן וקבל הקב"ה ... שאין יחיד מתנדב קטורת והביאו כל אחד קטורת ... ושאין היחיד מביא חטאת אלא א"כ הודע לו והביא כל נשיא שלא הודע לו ... ושאין קרבן יחיד דוחה שבת וקרבן של נשיא שבט אפרים דחה את השבת, שנאמר: ביום השביעי נשיא לבני אפרים. אכלו רעים שתו ושכרו דודים - אלו ישראל שנקראו רעים - למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך". ויש שרצו לומר שכן זה קרבן ציבור וזו כוונת המדרש הקודם שמציין את האחדות והעצה ששוו בה כולם. האחדות והשמחה הפכו את קרבנו של כל נשיא לקרבן הציבור וכאילו כולם הקריבין כל יום, כולל בשבת. ובעלי תריסין הכניסו עניין אגדי זה לפלפוליהם ההלכתיים (חתם סופר, שבת מט ע"ב) ואנו אין לנו אלא מדרש אגדה.